

HVORDAN skaber vi den bedste overgang fra børnehave til skole?

Pi Klinkvort
Ergoterapeut og cand.pæd.
i pædagogisk psykologi
Ergo- og Fysioterapien, PPR Svendborg
pi.klinkvort@svendborg.dk

Skal det pædagogiske personale omkring kommende skolebørn arbejde på at gøre børnene skoleparate, eller skal det pædagogiske personale i skolen være bedre til at modtage børnene, når de starter i skole og ændre deres praksis efter børnenes behov?

Problembaggrund

Gennem mit arbejde som ergoterapeut ved PPR er jeg blevet særlig opmærksom og nysgerrig på betydningen af overgangen mellem børnehave og skole. Gennem de seneste år er mine kollegaer og jeg blevet mødt af børnehaveklasseledere og afdelingsledere i indskolinger i kommunen, der er bekymrede for adfærden hos flere af børnene i børnehaveklasserne. Personalet i og omkring børnehaveklasser oplever, at et stigende antal børn er udfordret i børnehaveklassen og at de har svært ved at leve op til de faglige og adfærdsmæssige krav, der stilles.

Overgangen fra børnehave til skole er et vigtigt fokusområde, som der er stor interesse for både lokalt og i et større nationalt perspektiv. Det er vigtigt at sikre, at alle børn får en god skolestart. Forskning på området peger på, at en dårlig start i børnehaveklassen kan følge barnet videre op gennem resten af skolelivet, og at der ligger en udfordring i samarbejdet mellem de to instanser med en forskellig historisk forståelse (ex. Broström, 2003; Peter, 2004).

Gennem samfundsdebatten såvel som fra egen erfaring i praksis oplever jeg, at børnehaverne og skolerne har forskellige perspektiver på skolestarten og forskellige betingelser for arbejdet med børnene. Dette lægger op til at un-

dersøge overgangen fra børnehave til skole set ud fra de forskellige involverede parter synspunkter. Herunder at undersøge deres forskellige perspektiver, samt hvilken betydning og forbindelse der er mellem personalet i børnehavens arbejde med børnene og børnenes betingelser, når de kommer i skole.

Eksisterende forskning og tiltag omkring overgangen fra børnehave til skole tager ofte udgangspunkt i det enkelte barn og fokus ligger primært på individplan. Problemerne fremstilles som iboende barnet, og der ses en tendens til, at barnet skal »fikses«, forberedes og gøres skoleparat (ex. Ackesjø, 2013). Tiltag som forberedelse af barnet via besøg på skolen inden skolestart, fokus på selvhjulpethed og adfærdsregulering, skolestartsgupper, hvor barnet trænes i at sidde stille og lave opgaver samt lignende tiltag er alle gode og relevante, men meget tyder på, at alle disse tiltag er utilstrækkelige.

Andreasen og Ydesen beskriver i deres artikel »Pligten til at være parat«, hvordan netværket omkring børn i skolestartsalderen kan forholde sig til skoleparathed fra flere vinkler; « er det barnet, der skal nå et bestemt udviklingstrin for at kunne starte i skole, eller er det skolen, der skal kunne tilpasse sine aktiviteter og krav til børnenes ressourcer, erfaringer udvikling og kunne rumme og inkludere meget forskellige børn?« (Andreasen & Ydesen, 2016, p. 16).

Ovenstående problemstillinger blev udgangspunktet for projekt »Selvhjulpethed og selvregulering fra børnehave (se faktaboks) til skole«, faciliteret af to kollegaer og mig ansat i PPR.

Mit speciale på kandidatuddannelsen i pædagogisk psykologi er udarbejdet som en del af projektet og er omdrej-

ningspunktet i denne artikel. Specialet har titlen: »Perspektiver på samarbejdet omkring overgangen fra børnehave til skole«, er bygget op omkring interviews fra projektet og har taget udgangspunkt i følgende forskningsspørgsmål:

Hovedspørgsmål:

Hvordan forstås og opleves skoleparathed i overgangen fra børnehave til skole set fra forskellige involverede parter?

Underspørgsmål:

Hvordan oplever forældrene, børnene og personalet i hhv. skole og børnehave overgangen? Hvad oplever de som bekymrende og hvor ser de muligheder for optimering ift. overgangen?

Formålet med specialet var gennem et kritisk psykologisk perspektiv at opnå en dybere forståelse for betingelserne i de forskellige handlesammenhænge, samspillet mellem individ og kontekst samt forbindelsen mellem de forskellige handlesammenhænge. Begrebet handlesammenhænge dækker over den sammenhæng individet er og handler i. Handlesammenhæng skabes og udvikles på baggrund af de givne samfundsmæssige forhold. De udvikles løbende og vil konstant blive konstrueret og rekonstrueret i samspil med deltagerne i handlesammenhængen, men også igennem samfundsstrukturen såsom f.eks. lovgivning (ex. Dreier 2008; Holzkamp, Schraube, & Osterkamp 2013; Højholt, 2001).

Da det er et kvalitativt studie med udgangspunkt i et lokalområde, bør specialet ses som et bidrag ud af mange, til debatten om overgangen fra børnehave til skole.

Forældrenes oplevelse af overgangen fra børnehave til skole

Forældrenes bekymringer omkring skolestarten ligger primært i, hvorvidt deres barn kan klare de faglige krav og konteksten med mange børn og få voksne. De er bekymrede for, hvorvidt overgangen fra børnehaven bliver så udfordrende, at børnene risikerer at mistrives og mister lysten

til skolen, hvilket kan påvirke det videre skoleforløb. Handlesammenhængen i hjemmet fremgår betydningsfuld ift. de andre handlesammenhænge. Det fremgår af analysen, at de færdigheder børnene lærer hjemme benyttes i de andre handlesammenhænge. Desuden fremgår det, at forældrenes syn på børnehaven og skolen er betydningsfuld ift. børnenes motivation og deltagelse i hhv. børnehaven og i børnehaveklassen.

Forældrene oplever, at der ligger et potentiale for et samarbejde mellem børnehaven og skolen. De ønsker, at personalet i børnehaven skal videregive deres viden om barnet, og at den pædagogiske tankegang i børnehaven med et særligt fokus på relationer og med udgangspunkt i det enkelte barns behov, integreres til skolen.

Børnenes oplevelse af overgangen fra børnehave til skole

Børnene anser det som vigtigt at kunne sidde stille og høre efter, når de starter i skole. Enkelte fremhæver ligeledes »det at være klog« som en styrke. En del af det at være skoleparat ligger i børnenes fortællinger i materielle ting, så som at have fået en skoletaske o.lign.

De nuværende børnehaveklasseselever fremhæver, at det er godt selv at kunne få tøj af/på. Særligt omklædningsituationen efter idræt er udfordrende, fordi de, udover at skulle kunne tage tøj af/på, også skal kunne det i en kontekst med larm og forvirring. Det tyder altså på, at det er betydningsfuldt at være selvhjulpne i forbindelse med skolestart.

Børnene fra børnehaveklassen fremhæver strukturen og reglerne i skolen som en stor hjælp, især i opstartsfasen. De lærer hurtigt rutinerne at kende, hvilket giver dem tryk og ro.

Børnehavebørnene har store forventninger til, at de skal i børnehaveklasse og glæder sig til skolestarten. Mange af børnene har allerede været på skolen eller har snakket om skolen med forældre og personalet i børnehavens førskole-

Projekt »Selvhjulpnehed og selvregulering fra børnehave til skole«

Projektet foregik i Svendborg og havde fokus på at styrke samarbejdet mellem forældre og personalet i hhv. børnehave og børnehaveklasse. Særligt samarbejdet mellem de fagprofessionelle har været og er fortsat i fokus.

Projektet blev styret af ergo- og fysioterapeuter fra PPR. Deltagerne i projektet var ledelse og personale fra to børnehaver og den tilknyttede distriktsskole. Formålet med projektet var at undersøge, hvad der var på spil i overgangen fra børnehave til skole, samt undersøge, hvorfor personalet i børnehaveklassen oplevede at være udfordret ift. børnene, samt undersøge hvordan et samarbejde evt. kunne optimeres. Data blev indsamlet via gruppeinterview med ledelses- og personalerepræsentanter fra børnehavers »storegruppe« og børnehaveklassen på en distriktsskole, samt forældre til kommende skolestartere. Derudover har der været gruppeinterview med børn; to med repræsentanter fra kommende børnehaveklasseselever og et med repræsentanter fra nuværende børnehaveklasseselever. Svar fra disse interviews blev belyst med teori omkring adfærdsregulering, hjernens udvikling og læring samt motivation. Efterfølgende blev de brugt som udgangspunkt i en fælles temaaften med forældre og personale fra de involverede institutioner. Slutteligt blev der lavet observationer i børnehaverne og børnehaveklassen med efterfølgende sparring. Efter børnenes skolestart var der planlagt observation og sparring i børnehaveklassen samt et afsluttende møde med personalet.

gruppe. Ca. 5 mdr. inden skolestart er de, sammen med personalet i børnehaven, i gang med at træne strategier, der skal gøre det nemmere for dem at deltage i klassen. Gennem »skolegruppen« forberedes børnene på, hvad det vil sige at gå i skole. Gruppen er for de børn i børnehaven, der skal starte i skolen efter sommerferien og indeholder aktiviteter, hvor børnene skal sidde stille og arbejde med skriftlige opgaver, samt lære sociale spilleregler.

I interviewene ses det, at børnene er betydningsfulde for hinanden i overgangssituationen, og der er opstået nye fællesskaber mellem de børn, der skal starte i samme skole.

Børnehavebørnenes bekymringer omkring at skulle starte i børnehaveklassen tager udgangspunkt i fællesskabets betydning. De er bekymrede over, at de skal undvære venner og velkendte voksne fra børnehaven, men glæder sig samtidig til at få nye venner.

Personalet i børnehavens oplevelse af overgangen fra børnehave til skole

Personalet i børnehaven tror på, at der er mulighed for og potentialer i et øget samarbejde mellem børnehaven og skolen. De oplever dog og er bekymrede for en udfordring i skolens og børnehavens forskellige tilgange og historiske traditioner til arbejdet med børnene. Personalet har generelt et stort fokus på at gøre børnene skoleparate, og særligt deres arbejde i tiden omkring overgangen er derfor baseret på, hvad de tænker vil være godt for børnene på sigt i skolen.

Børnehavens personale erfarer, at en struktur med plads til individuelle behov, og at børnene har individuelle strategier og regler, giver gode betingelser for en handlesammenhæng, som alle kan deltage i. Dette hjælper ikke kun barnet med særlige behov, men er med til at skabe ro for alle. Denne erfaring ønsker de at viderebringe til skolens personale gennem f.eks. overleveringsmøder om de enkelte børn.

I børnehaven har personalet stort fokus på relationen mellem børn og voksne. Personalet oplever, at det ikke er uden betydning, hvem der stiller krav til børnene, i hvilken handlesammenhæng kravene stilles, og hvordan de stilles. De oplever f.eks., at nogle børn kan noget i børnehaven, men ikke kan klare de samme krav, når børnehaven er på tur. Derudover oplever de, at børnene kan mere sammen med nogle voksne end med andre. På den baggrund finder de det relevant, for at skabe de bedst mulige deltagelsesforudsætninger for børnene i skolen, at undersøge, hvilken kontekst børnene skal deltage i, når de starter i børnehaveklasse og undersøge hvordan dagen i børnehaveklassen bliver struktureret således, at de kan medtænke denne viden i deres arbejde med børnene.

Selvregulering, forstået som børnenes adfærd og deres evne til f.eks. at udsætte egne behov, sidde stille, høre efter og vente på tur, fremstår betydningsfuldt i overgangen fra børnehaven til skole i tiden op til skolestart. Selvregulering beskrives af alle de voksne i interviewene som det vigtigste, både ift. børnenes deltagelse i sociale samspil med andre børn, men også som en betingelse for deltagelse i undervisningen.

Personalet i børnehaven finder samarbejdet med forældrene væsentligt for børnenes trivsel og udvikling. Et øget samarbejde vil sikre en forbindelse mellem handlesammenhængene. Dels da forældrenes tilgang på skolen smitter af på børnene, og dels da de derved kan arbejde hen i mod de samme mål.

Personalet i børnehaven oplever, at de og personalet i børnehaveklassen har forskellige teoretiske ståsteder og er præget af forskellige historiske perspektiver. De ser muligheder i, at de fremadrettet arbejder ud fra samme reference. Dette formoder de vil skabe bedre betingelser for et godt samarbejde. På nuværende tidspunkt er samarbejdet mellem de to børnehaver og skolen stort set ikke eksisterende. Dette kan ses som manglende indblik i hinandens arbejde og betingelser, hvilket kan medføre antagelser og misforståelse om forskellig praksis og pædagogiske tilgange. Dette skaber bekymring for, om tilgangen til børnene i børnehaveklassen ikke tager nok udgangspunkt i børnenes individuelle behov, og at børnene ikke får den hjælp, de har brug for pga. færre voksne. Særligt er de bekymrede for, om børnene formår at tage de ting, de har lært i børnehaven omkring selvhjulpnehed og selvregulering, med sig over i den nye handlesammenhæng.

Dårligere normering og derved mindre tid til det enkelte barn opleves som en barriere ift. at lære børnene nye færdigheder. Tidsperspektivet fylder meget i hverdagen, da personalet i børnehaven ikke oplever at have den samme mulighed for at skabe trygge og hyggelige læringsituationer med børnene som tidligere. Tiden gør, at personalet ind i mellem er nødsaget til at gøre tingene for børnene i stedet for at lade børnene gøre tingene selv. Dette oplever de resulterer i, at børnene kan mindre, når de sendes i skole.

Personalet i børnehaveklassens oplevelse af overgangen fra børnehave til skole

Personalet i børnehaveklassen har, ligesom de andre involverede parter en bekymring ift. overgangen. De peger på, at flere børn end tidligere har dårligere betingelser for at sidde stille og høre efter. Endvidere oplever de, at børnene generelt er mere fokuseret på sig selv. Dette påvirker undervisningssituationen og børnenes indbyrdes fællesskab. Personalet i skolen oplever, at de i dag er underlagt et pres om at skulle stille større faglige krav til børnene end tidligere, hvilket presser både børn og voksne.

Personalet i børnehaveklassen vægter lige som personalet i børnehaven, de sociale kompetencer og selvregulering ift. at kunne sidde stille og høre efter, samt det at kunne give de andre plads, som de væsentligste faktorer for at være skoleparat, og som betydningsfuldt for at være klar til at modtage faglig læring. Endvidere finder de det mere væsentligt, at børnene kan håndtere modstand, når de f.eks. får et »nej«, at de kan vente på tur og klare krav, end at de f.eks. er selvhjulpne omkring at tage overtøj af og på, når de starter i skolen. Omvendt bliver det dog også påtalt af personalet i skolen, at normeringen gør det nødvendigt, at børnene kan mest muligt selv.

I skolen prøver de, som i børnehaven, i størst muligt omfang, at tage udgangspunkt i det enkelte barns behov. Personalet i børnehaveklassen oplever, at børnene ved rigtig meget i dag og er motiveret for at komme i gang med at lære. De ser derfor store muligheder i børnenes faglige udviklingspotentiale.

Personalet i børnehaveklassen ønsker ligesom personalet i børnehaven et øget samarbejde og ser muligheder omkring et fremadrettet samarbejde, hvor de f.eks. kan besøge børnehaven og børnene kan komme på besøg på skolen. Dette vil give børnene en tryghed i, dels at have set de fysiske rammer og dels have mødt de nye børn og voksne. Besøg i børnehaverne vil give skolens personale mulighed for at se børnene i deres vante handlesammenhæng og få et indblik i, hvordan personalet i børnehaven arbejder med det enkelte barn.

Udover at besøge hinanden, ser personalet i børnehaveklassen muligheder i at afholde opfølgingsmøder efter at børnene er startet i skole. Et sådan møde vil f.eks. give mulighed for sparring omkring, hvordan personalet i børnehaven oplevede barnet i forskellige situationer, og hvordan de understøttede barnet, når det var udfordret.

Personalet i børnehaveklassen fremhæver strukturen som et af deres særlige pædagogiske redskaber. Gennem struktur sikrer de, at børnene opnår de bedste betingelser, idet de ved, hvad de skal. Dette giver dem ro og tryghed. Skolens personale ser potentiale i, at strukturen samt kravene i børnehaven og børnehaveklassen bliver mere ensartede.

Konklusion og perspektivering

Alle involverede parter oplever, at overgangen fra børnehave til børnehaveklasse er en udfordring for både børn og voksne. De er enige i overgangens særlige betydning og har et ønske om at opkvalificere denne del af deres arbejde med og omkring børnene. De oplever, at der stilles øgede krav til børnene i børnehaveklassen, og at flere børn er mere udfordrede end tidligere, særligt omkring selvregulering.

En opkvalificering af arbejdet omkring overgangen er dog ikke så enkel, som det umiddelbart kan lyde. Ud over de beskrevne udfordringer i ovenstående, kan begrænsningen ligge på flere niveauer bl.a. i samfundsstrukturen og manglende struktur på samarbejdet, samt faggruppernes forskellige historiske og teoretiske ståsted og begrænsede kendskab til hinanden.

Mit speciale peger på, at de pædagogiske tilgange til børnene ikke er så forskellige, som personalet i børnehaven og skolen tror, men at deres forskellige betingelser og forskellige historiske fokus spiller ind på personales mulighed for at praktisere denne tilgang. Alle invol-

verede parter er enige om, at målet er at udvikle børn, der trives, er selvhjulpne, kan selvregulere, er socialt kompetente og er faglige dygtige. Der opleves dog uenigheder omkring, hvordan målet opnås. Det interessante spørgsmål er derfor, hvordan målet nås ud fra de betingelser, der finder sted i de forskellige handlesammenhænge.

Specialet bidrager med viden om, at det er relevant at styrke forholdet mellem personalet i børnehave og skole. Dette samarbejde kan med fordel have fokus på et øget kendskab til hinandens arbejdsopgaver og betingelser, eventuelt via en kulturanalyse samt fælles teoretiske oplæg, der øger betingelserne for et fællessprog. Overgangen må ses som kompleks, hvor børnene ikke kun gøres skoleparate, men hvor børnehaveklassen, evt. i samarbejde med pædagogerne fra børnehaven, med fordel kan have fokus på, hvordan hverdagen i børnehaveklassen struktureres med henblik på at give børnene de bedste betingelser. Her ved flyttes fokus væk fra individet og over på konteksten. Dette kan bl.a. ske gennem en »blid« skolestart uden for mange faglige krav, men med fokus på sociale spilleregler og kendskab til skolens struktur fremfor specifik faglig læring.

Der er muligheder i at ændre på praksis og se på rammerne og strukturen omkring børnene, da strukturen har betydning for, hvad børnene kan. Bl.a. har det betydning, hvem der stiller kravene til børnene og hvordan de stilles. Dette kræver et øget samarbejde samt en dialog, om hvordan denne opkvalificering skal foregå. Alle vil gerne have en bedre overgang, så spørgsmålet er bare hvordan det skal gøres.

En komplet referenceliste kan downloades på <http://www.boernefysioterapi.dk/om-os/born-i-fysioterapi/referencelister>

